

УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРА ЯК ВАЖЛИВИЙ ОСВІТНИЙ КОМПОНЕНТ У ГІМНАЗІЯХ ЗАКАРПАТТЯ В 20-30-х рр. ХХ ст.

Анотація. У даній статті на основі аналізу змісту підручників, які використовувалися у навчальній практиці гімназій Закарпаття в 20-30-их рр. ХХ століття, розглянуто особливості вивчення української літератури. Ознайомлюючись із творчим доробком видатних українських художників слова, гімназисти отримували знання про розвиток та становлення української літератури, на конкретних прикладах переконувалися у тематичному та жанровому багатстві української літератури. Ідейний зміст запропонованих для вивчення творів сприяв формуванню особистості, укоріненій в національній культурній традиції, особистості, яка високо цінує духовну культуру рідного народу і перетворює закарбовані у творах етико-естетичні цінності в свій індивідуальний духовний досвід.

На основі наведених фактів можемо стверджувати, що в період перебування Закарпаття у складі Чехословацької республіки значна увага приділялася вивченню української літератури у навчальних закладах краю, що було важливою умовою культурного і національного піднесення закарпатоукраїнців. Дослідження не претендує на повне і всебічне розв'язання порушених питань, зокрема наукового розгляду заслуговують питання вивчення літератури в школах національних меншин Закарпаття.

Ключові слова: освіта, гімназії Закарпаття, літературне краєзнавство, українська література, педагоги та культурно-освітні діячі.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. Звернення до історії розвитку та становлення української національної школи на Закарпатті відкриває широкі можливості для реалізації ідей українознавства в навчально-виховному процесі сьогодення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання зазначеної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття та формулювання мети дослідження. Особливості розвитку шкільництва регіону в соціально-історичному та культурологічному контексті висвітлено в працях А.Волошина, М.Вегеша, В.Гомонная, І.Гранчака, А.Ігната, І.Небесника, В.Сагарди, М.Талапканича та ін. У працях М.Кляп, Л.Маляр, І.Сенька, П.Ходанича частково розкрито питання вивчення літератури у школах регіону окресленого періоду. У даній статті на основі аналізу змісту підручників, які використовувалися у навчальній практиці гімназій в 20-30-их роках ХХ століття розглянуто особливості вивчення української літератури – важливого засобу формування національної свідомості закарпатської молоді та утвердження загальнолюдських цінностей.

Виклад основного матеріалу. Огляд змісту навчальних підручників дозволяє стверджувати, що учні закарпатських гімназій у 20-30-х рр. ХХ ст. мали змогу ознайомлюватися із українською літературою в її тематичній та жанровій різноманітності.

“Весна: Руська читанка для I класу гімназійної і горожанських шкіл” (Прага, 1925) представляла українську літературу поезіями “Дума”, “Страш-

ний косар”, “Вечер” Т.Шевченка, “Рідна мова”, “То наші любі високі Карпати” С.Воробкевича, “Сестра” Ю.Федьковича, “В жнива” Б.Лепкого, віршованими анекдотами С.Руданського – “Без'язика конина”, “Не мої ноги”, його байкою “Ворона й лис”, байками І.Франка – “Мурко и Бурко”, “Лис и вовчиця в криници”, “Осел и лев”, “Война межи псом и вовком”, його віршем “Невчений” та казкою Б.Грінченка “Золотий черевичок” [5].

Про використання читанки “Весна” у навчальному процесі Закарпаття свідчать “Рочне справозданя” Ужгородської гімназії за 1930/31 навчальний рік [12, с.53] та “Рочне справозданя” Берегівської гімназії за 1933/34 навчальний рік [11, с. 24].

Названа читанка вийшла без зазначення автора, але дослідник П.Ходанич, порівнявши її за методикою укладання і автурою з іншими читанками для горожанських шкіл і гімназій, укладеними В.Бірчаком, має підстави вважати, що автором читанки “Весна” також є В.Бірчак [14, с. 49].

Свої обширні знання з педагогіки і літератури та свої національні переконання В.Бірчак проявив в укладених ним читанках для другого, третього і четвертого класу гімназій і горожанських шкіл. Врахувавши знання з літератури, які здобули діти за час навчання в народній школі, і закономірності фізичного та розумового розвитку учнів, В.Бірчак створив підручники, які значно поглиблювали уже здобуті знання учнів із літератури і компактно поєднували хрестоматії та теорію літератури.

Нам не вдалося знайти читанку для другого класу гімназій і горожанських шкіл В.Бірчака, але, як виявив П.Ходанич, ця книга знайомила читача із поезіями “Мені тринадцятий минало”, “Минають дні, минають ночі”, “Сон”, “Іван Підкова”,

“Схід сонця” Т.Шевченка, “Туга за рідною землею” Олександра Олеся, “Захід сонця” Ю.Федьковича, “Тямлю, як на свята Великодні” Б.Лепкого, “Писанки”, “На руїнах”, “Сиротка” Марійки Підгірянки, із поемами “Срібний дзвін” В.Пачовського і “Віщий Олег” С.Руданського, із віршами І.Франка “Село в осені”, “Червона калина”, “До рідної землі”, його оповіданнями “На полонині”, “Каменярь Євлогій” та казками “Заєць і ведмідь”, “Про Господаря і Вужа”, “Заєць і Їжак”, із казкою Б.Грінченка “Два морози” і оповіданням “Олеся”, із байкою Л.Глібова “Вовк і кіт”. У читанці наводилися також науково-популярні нариси, серед них і такі, що належать перу відомих українських письменників. Наприклад, “Перші друкарні на Русі” Б.Лепкого, “Природа, праця, капітал” І.Франка тощо. Органічно вплетено до читанки викладені у формі науково-популярного нарису біографії письменників: Т.Шевченка, І.Франка, М.Шашкевича, О.Духновича [14, с. 50].

Враховавши принцип систематичності та послідовності у навчанні, В.Бірчак “Руську читанку для III класи гімназійної и горожанских шкіл” (Прага, 1922) ускладнює за змістом та ідейним спрямуванням. Книга включає такі твори української літератури: поезії “На Царград”, “Вибор гетьмана”, “За байраком байрак”, “Три шляхи” Т.Шевченка, “На прощі у Києві”, “Учися, мой брате”, “Не зітхай, а працой” П.Куліша, “Т.Масарикови” Олександра Олеся, “До народної пісні”, “Зимою” Б.Лепкого, “Празник у Такове”, “Пречиста Діво, радуйся, Маріє”, “Король Гуцул” Ю.Федьковича, “Мурашка” С.Воробкевича, “Зрадник” Б.Грінченка, “З новим роком”, “Притча про життя”, “Притча про смерть”, “Помилки”, “Притча про рівновагу”, “Старе добро забувається” (народна казка, переказав І.Франко), “Осінь”, “Легенда про святого Николая”, “Мой злочин”, “Лис и вовк” (зазначається: із звіриноного епосу “Лис Микита”) І.Франка, “Жалобний дяк”, “Наука” С.Руданського, “Пташка” В.Самійленка, “Два сини”, “Три долі” Марка Вовчка, “Харитя” М.Коцюбинського, “Буря в Карпатах” І.Нечуя-Левицького, “На окопах”, “Пустельник з Путни” О.Маковей, “Дзвон свободи” Г.Дубика, “Свшанзілля” М.Вороного, “Сини Нарзана” К.Устияновича [3].

Великий виховний заряд несли у собі “Золоті слова” – влучні вислови із творів Т.Шевченка, П.Куліша, Б.Грінченка, Б.Лепкого, І.Франка, а також біографічний нарис про Г.Сковороду [3, с. 198 – 224]. А з нарису “Перші руські письменники”, передрукованого з читанки О.Барвінського, учні отримували інформацію про І.Котляревського, П.Гулака-Артемовського, Г.Квітку-Основ’яненка. У кінці книги В.Бірчак подає і “Короткі життєписи важніших авторів, яких уступи поміщені в сій книжці” [3, с. 234].

Запропоновані твори відображали як тематичне, так і жанрове багатство української літератури,

містили у собі великий виховний потенціал, були ефективним засобом для формування ціннісних орієнтацій і моральних установок учнів. Поезії Шевченка, Франка, Воробкевича, Грінченка, Федьковича відігравали особливу роль при вихованні національного ідеалу. Вагоме місце у підручнику посідали твори історичної тематики, які відображали історичне минуле українського народу, оспівували нескоренність у боротьбі та героїзм козаків, самовідданість простих людей. На прикладі таких творів учитель формував в учнів національну свідомість і громадянську позицію, виховував у них патріотичні почуття та прагнення віддано служити своєму народові, прищеплював стійкий інтерес до історичного минулого. Вивчення запропонованих творів української літератури готувало учнів до подальшого ширшого ознайомлення із українською літературою, збуджувало їх духовний інтерес до культурних надбань рідного народу.

Дана читанка використовувалася у навчальній практиці державної руської горожанської школи у Тячеві, що підтверджує печатка.

“Руська читанка для IV класи гімназійної и горожанских шкіл” (Прага, 1928) укладена за принципом наукового літературознавства. Своєю структурою книга сприяла формуванню в учнів знань про роди, види, і жанри літератури. Читанка складається із трьох частин: 1.Взори поезії, 2.Взори прози, 3. Додаток.

Перша частина включає три розділи – 1) Проза, 2) Лірика, 3) Драма, які у свою чергу діляться на підрозділи, в яких представлені художні твори різних видів і жанрів української і зарубіжної літератури (43 твори українських авторів і 15 зарубіжних).

Казку проілюстровано твором “Гордий цар” І.Рудченка, байку – творами “Медвежий суд” Є.Гребінки та “Господар и вол” В.Самійленка. У підрозділі “Епопея, лицарська пісня” учні читали уривки із “Слова о полку Ігоревім” у поетичному викладі українською мовою М.Максимовича, а також уривок із твору “Лис Микита” І.Франка, тут же вказувалось, що це “звіринний епос”. Повість представлена уривками із творів “Захар Беркут” І.Франка, “Микола Джеря” І.Нечуя-Левицького та “Полковник Шрам” (із повісті “Чорна рада”) П.Куліша. Підрозділ “Оповіданє, новела, идилия, гумореска, сміховинка” знайомив учнів із такими зразками української літератури: “На винограднику” М.Коцюбинського, “До Канади” В.Стефаніка, “Оріся” П.Куліша, “Благословіт бабе Полажці” І.Нечуя-Левицького. До підрозділу “Поетична повість, балаяда” автор включив уривок із твору “Іван Вишенський” І.Франка і такі ліро-епічні твори: “Чернець”, “Тополя” Т.Шевченка, “Довбуш” Ю.Федьковича, “Сріберний дзвін” В.Пачовського. Жанр притчі проілюстровано “Притчею про терен” І.Франка.

У розділі “Лірика” укладач виокремлює підрозділ “Пісня”, яку представлено поезіями “Не для

людей и не для слави”, “Орися, моя ниво”, “Минають дні, минають ночі” Т.Шевченка, “Пісня” Лесі Українки, “Конвалія” Олександра Олеся, “Поезія” Б.Лепкого. У підрозділі “Елегія, думка” автор подає вірші “Думи мої, думи мої” та “Лічу в неволі дні і ночі” Т.Шевченка. Жанр оди ілюструє поезія “До зорі” Т.Шевченка. Підрозділ “Псалми” знайомив учнів із “Псалмом Давида СXXXII” Т.Шевченка та “Псалмом 136” С.Руданського. До підрозділу “Сонети” В.Бірчак відніс “Народну пісню” І.Франка та вірш “Село” Б.Лепкого. Прикладом описової лірики послужили поезії “На старість в родном селі” Т.Шевченка і “На небі сонце гасне” Б.Лепкого. Як зразок поезії у прозі пропонується твір М.Коцюбинського “Хмари”. У підрозділі “Поурочна (дидактична) лірика” виокремлено “Листи” і як приклад наводиться вірш “Хиба самому написати” Т.Шевченка. Тут же подаються епіграми (“Золоті слова” – Т.Шевченка, І.Франка, Олександра Олеся).

До розділу “Драма” В.Бірчак не включив твори української літератури, а запропонував увазі учнів гоголевського “Ревізора”.

Друга частина читанки “Взори прози” відводилась науково-популярним нарисам і риторичній прозі. Зокрема, велику роль у формуванні в учнів почуття національної гордості за культуру свого народу і пізнавальних інтересів до української літератури відіграла поміщена тут промова директора Мукачівської торгівельної академії Августина Штефана, проголошена на урочистому зібранні з нагоди вшанування пам’яті Шевченка в Ужгороді у 1922 році, а також спогад О.Галичанки “На Тарасовой могилі”.

“Додаток” книги містив загальну інформацію із теорії літератури, а також короткі біографічні довідки про письменників, твори яких наводились у читанці [4].

Зміст читанок, укладених В.Бірчаком, показує, що учні неповних середніх (горожанських) і середніх шкіл у 20-30-і роки знайомилися з багатогранністю української літератури як у тематичному, так і в жанровому аспектах, наочно бачили процес розвитку літературних родів, жанрів. Вивчення запропонованих творів спрямовувалося на формування гармонійно розвиненої та суспільно активної особистості, на виховання моральних якостей, почуття громадянської, національної та особистої гідності, на утвердження у свідомості учнів ідей гуманізму, культури толерантності.

У навчальному процесі середніх шкіл Закарпаття в міжвоєнний період використовувався і підручник В.Бірчака “Літературні стремління Підкарпатської Русі” (Ужгород, 1921). Важко переоцінити значення цієї книги у формуванні національної самосвідомості закарпатських учнів. Адже такий меті підпорядковувалася виклад історії літератури Закарпаття у контексті української літератури. Уже у вступі зазначалось, що “письменство країни, яка тепер офіційно називається Підкар-

патська Русь, є галуззю українського письменства” [2, с. 5]. А на прикладі творчості закарпатських літераторів – В.Довговича, М.Лучкая, О.Духновича, О.Павловича, Ю.Жатковича, А.Волошина та інших – В.Бірчак показує рух літературного процесу Закарпаття у контексті української національної ідеї.

Із річних звітів про діяльність Ужгородської гімназії [12, с. 53] та зі спогадів колишніх гімназистів Берегівської гімназії [1, с. 29] дізнаємося, що у навчальному процесі закарпатських середніх шкіл використовувалися і підручники, видані у Галичині, а саме: книги М.Возняка “Старе українське письменство” та О.Барвінського “Віймки з української народної літератури”.

У фондах Національної бібліотеки України імені В.І.Вернадського нам вдалося виявити названий підручник М.Возняка, виданий у Львові 1922 року, а також книгу О.Барвінського “Віймки з народної літератури українсько-руської XIX віку для висших клас середніх шкіл” (Львів, 1905). Огляд змісту названих підручників дає підстави стверджувати, що учні вивчали українську літературу в широкому обсязі та в її історичному розвитку. Ймовірно, що із Галичини на Закарпаття потрапили й інші україномовні підручники (читанки), зокрема таких авторів, як О.Огоновський, Ю.Романчук, К.Лучаківський, О.Партицький, Г.Врецьона, А.Крушельницький та ін. Ці читанки значною мірою сприяли, як довела дослідниця М.Чепіль, пробудженню у підростаючого покоління національної свідомості та національної гідності [15, с. 242-259].

Отже, гімназійною крайовою освітою передбачалося вивчення давньої літератури (уривків із “Повчання Володимира Мономаха дітям”, із “Слова о полку Ігоревім”, окремих творів Ф.Прокоповича, Г.Конинського, Г.Сковороди) та творчості українських письменників-класиків XIX – початку XX століть (І.Котляревського, Г.Квітки-Основ’яненка, Т.Шевченка, П.Куліша, І.Нечуя-Левицького, Л.Глібова, Марка Вовчка, Б.Грінченка, І.Франка, Лесі Українки, М.Коцюбинського, В.Стефаніка, Олександра Олеся, М.Вороного та інших). Включення в програму творчості тих письменників, які жили в екзилі (Олександр Олесь, В.Пачовський, В.Бірчак), а також творчості В.Гренджі-Донського, Ю.Боршоша-Кум’ятського, Зореслава та інших закарпатських літераторів формувало в гімназистів сприйняття локальних літературних явищ у всеукраїнському контексті, допомагало усвідомити себе українцями.

Крім підручників, ознайомлюватися закарпатським учням із українською літературою допомагали книги, видані в Ужгороді, Львові, Києві, Празі тощо. На сторінках педагогічного часопису “Підкарпатська Русь” А. Животко подає “Огляд руської літератури для дітей Підкарпатської Русі” [7], з якого дізнаємось, що серед закарпатських учнів

користувалися популярністю книги драматичних творів С.Черкасенка: “Лісові чари” (Ужгород, 1924), “Сміх” (Ужгород, 1924), “Вечірній гость” (Прага, 1924), “До світла. Сцени з дитячих літ Т.Шевченка” (Львів, 1925) “Чудо святого Миколая” (Ужгород, 1925), “Бідний Лесько” (Ужгород, 1926), а також його збірник ліричних віршів закарпатської тематики під назвою “Поезія для молоді” (Ужгород, 1926) та збірник байок “Пчолка в байках” (Ужгород, 1924), Марійки Підгірянки “Збірничок віршів для дітей” (Ужгород, 1926). На особливу увагу заслуговує і той факт, що у 1925 році вперше на Закарпатті було видано книгу поетичних творів Т.Шевченка “Поезія для дітей”, в якій, крім вибраних віршів, подався і життєпис поета, його портрет. А у 1926 році в Ужгороді вийшла книга “Тарас Шевченко. Добірні думки”, яка мала стати “найкращим другом-проводником в життю для нашої молоді” [7, с. 89]. До наших днів у фондах бібліотеки УжНУ зберігаються книги творів Б.Лепкого “В глухом куті” (Ужгород, 1922), “З села” (Ужгород, 1923), І.Франка “Збірка оповідань і віршів. З нагоди 10-ї річниці смерті” (Ужгород, 1926), С.Руданського “Вибір з поезій” (Ужгород, 1921), Б.Мартиновича “Малий артист. Сценічний етюд з життя Тараса Шевченка” (Ужгород, 1930), О.Кобилянської “За гитар” (Прага, 1922).

Інформацію про життя і творчість українських художників слова закарпатські учні черпали й із книг М.Брацайка “Тарас Шевченко” (Ужгород, 1923) та А.Пуховського “Не забудьте спом’янути” (Ужгород, 1925), на якій бачимо печатку державної горожанської школи у Великому Бичкові. А.Пуховський запропонував увазі читача біографічні нариси про Т.Шевченка, Б.Грінченка і І.Франка, окремі їх твори та поезії, присвячені цим видатним письменникам [10]. 1931 року Товариство молоді Підкарпаття видало книгу “В пам’ять 70-ліття смерті Т.Шевченка”, яка містила досить широку інформацію про українського поета і закликала читачів: “Віддаймо найбільшу повагу нашому батькови Тарасови, тій великій українській душі, яка бажала того, чого і ми бажємо” [6, с. 21].

Усвідомлюючи велику роль художнього слова в пропаганді прогресивних ідей, представники

закарпатської інтелігенції дбали про популяризацію творів української літератури на сторінках місцевих періодичних видань, які значною мірою також сприяли знайомству учнівської молоді з кращими літературними здобутками. Особливо велику роль у цьому відіграли часописи для дітей “Пчілка”, “Наш рідний край” і “Віночок”, які, як слушно зазначає дослідниця М.Кухта, завдяки чіткій народовецькій (українській) орієнтації стали обов’язковими атрибутами освітнього процесу Закарпаття 20-30-х рр., були своєрідною підмогою вчителям, адже проблема підручників і художньої книжки рідною мовою вирішувалася не зразу [9, с. 14 – 28]. На користь цього твердження свідчать і печатки закарпатських шкіл на окремих номерах часописів, а також відгуки вчителів, опубліковані у фаховому журналі “Учитель” [8]. Огляд номерів названих часописів, які збереглися до сьогодні, показує, що вони містили велику кількість художніх творів українських письменників, біографічні й літературознавчі статті, рекламу книг. Багату інформацію про літературні здобутки українського народу давав учням журнал “Просвіта” та календарі товариства “Просвіти”, а також такі органи місцевої преси, як “Наука”, “Свобода”, “Наша земля”, “Українське слово”, “Руська нива” тощо.

Висновки з обґрунтуванням подальших розвідок у цьому напрямку.

Отже, на основі наведених фактів можемо стверджувати, що в період перебування Закарпаття у складі Чехословацької республіки значна увага приділялася вивченню української літератури у навчальних закладах краю, що було важливою умовою культурного і національного піднесення закарпатоукраїнців. П.Стерчо у праці “Карпато-Українська держава” справедливо зазначив, що якби “не так було поставлене шкільництво, Закарпаття не могло б дійти до своїх Славних Березневих Днів 1939 року, Закарпаття не могло б було видати з-поміж себе ряд інтелігентів світового рівня, Закарпаття не могло б дати з себе невмирущих борців за Волю України” [13, с. 29].

Дослідження не претендує на повне і всебічне розв’язання порушених питань, зокрема наукового розгляду заслуговують питання вивчення літератури в школах національних меншин Закарпаття.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Берегівська українська гімназія. – Ужгород: Гражда, 1997. – 116 с.
2. Бірчак В. Літературні стремління Підкарпатської Русі / В.Бірчак – Ужгород: Школьная помощь, 1937. – 186 с.
3. Бірчак В. Руська читанка для III класи гімназійної і горожанських шкіл / В.Бірчак – Прага: Накладом Державного видавництва, 1922. – 296с. (Затверджена до ужитку в середніх школах Подкарпатської Русі розпорядком Міністерства Шкільництва і Народної Освіти з дня 19 юлія 1922. Число 76900).
4. Бірчак В. Руська читанка для IV класи гімназійної і горожанських шкіл. Взоры поезії і прози / В.Бірчак – Прага: Накладом Державного видавництва, 1928. – 276 с. (Затверджено до ужитку в середніх школах Підкарпатської Русі розпорядком Міністерства Шкільництва і Народної Освіти з дня 15.V.1926. Число 52686/ 26.II.)
5. Весна. Руська читанка для I класу гімназійної і горожанських шкіл. – Ужгород: Накладом Державного видавництва в Празі, 1925. – 168с. (Одобрено для уживання в середніх школах Підкар-

патської Русі розпорядком Міністерства Шкільництва и Народної Освіти з дня 30.VI.1923. Число: 76.909. – П. – 23).

6. В пам'ять 70-ліття смерті Тараса Шевченка – Ужгород: Накладом національної молоді Підкарпаття, 1931. – 32 с.

7. Животко А. Огляд руської літератури для дітей Підкарпатської Русі / А.Животко // Підкарпатська Русь.– 1927. – № 1, 2, 3, 4.

8. Приметки народних шкіл на часописи // Учитель – 1930. – №3-4.

9. Кухта М.І. Роль педагогічної преси Закарпаття (20-30-і рр.. XX ст.) у формуванні виховного національного ідеалу / М.І.Кухта – Ужгород, 1997. – 50 с.

10. Пуховський А. Не забудьте спом'янути / А.Пуховський – Ужгород: Унію, 1925. – 16 с.

11. Річне справоздання державної реальної гімназії в Берегові за шкільний рік 1933/34. – (Б. м., р. вид.) – 72 с.

12. Річне справоздання державної реальної гімназії (головного-руського заведення и чехословенских водделов) в Ужгороді за шкільний рік 1930/31.- (Б. м., р. вид.) – 29 с.

13. Стерчо П. Карпато-українська держава. До історії визвольної боротьби карпатських українців у 1919-1939 роках / П.Стерчо – Львів, 1994. – 288 с.

14. Ходанич П. Педагогічна та освітньо-культурна діяльність українських письменників-емігрантів на Закарпатті в міжвоєнний період (1929 – 1939) / П. Ходанич – Ужгород: МПП, Гражда, 1999. – 99 с.

15. Чепіль М. Теорія і практика формування національної свідомості дітей та молоді Галичини (друга половина XIX – перша третина XX ст.): Монографія / М.Чепіль – Дрогобич: Відродження, 2001. – 503с.

Malyar Lyubov

Ukrainian literature as crucial educational element in the Transcarpathian gymnasium in 20-30ies XX

Annotation. The article drawing upon the analyzes of the content of the text books used in the gymnasiums presents the specifics of study of the Ukrainian literature in Transcarpathia. The gymnasium pupils by introduction to the best pieces of the Ukrainian literature acquired knowledge about development and formation of the Ukrainian literature and saw the topic and genre diversity of it. The idea contented in the literature works promoted formation of the personality which cherished national traditions, highly appreciated spiritual culture of its native people and convert the values of literature into own spiritual values.

So far, we can state that at the period the Transcarpathia was incorporated into the Czechoslovak republic great attention in the schools was paid to study of the Ukrainian literature what encouraged cultural and national rise of the Transcarpathian Ukrainians. The thesis hardly can be qualified as complete and comprehensive cover of the discussed issues, in particular, study of the Ukrainian literature in the school of national minorities is to be addressed separately.

Key words: education, gymnasium Transcarpathian, Ukrainian language and literature, foreign literature, pedagogues and cultural workers.

Одержано 15.03.2018 р.

© Мальяр Л., 2018